

Rietas rakkaasi JUMALA

*Timo K. Mukan esikoisromaanissa runous yhtyy
proosaan, seksuaalisuus yhtyy uskontoon
ja kristillisyyden yhtyy epäjumaliin.*

OLLI SINIVAARA

Timo K. Mukan *Maa on syntinen laulu* on niitä kirjoja, joissa sisältö ja muoto, tärkeimmät teemat ja kerrontatekniikat ratkaisut ovat kietoutuneet toisiinsa niin tiukasti, että niiden analyttinen erottaminen tuntuisi johtavan tulkinnalliseen väkivaltaan. Kaavamaisesti esitettyä teosta rakentuu melko realistisesti kerrotusta rakkaustarinasta ja väkevästi symbolisista runoista, jotka jaksottavat ja rytmittävät tiivistä proosaa. Romaanissa on kymmenen lyyristä jaksoa, jotka toisaalta muodostavat oman kokonaisuutensa, toisaalta liittyvät assosiativisesti juonenkäänteisiin ja tarinan vaiheisiin.

Jos haluamme ymmärtää, miksi ja mitä teemoja silmällä pitäen kirjailija kutoo lyriikan ja proosan yhdeksi tiheäksi verkoksi, pelkkä muodollinen analyysi ei riitä. Runojen hermeettinen, intensiivisesti uskonnollinen ja seksuaalinen symboliikka aukeaa vain pohtimalla niissä esiintyvän lyyrisen minän suhdetta proosatekstin kertojaan. Tätä suhdetta puolestaan ei voi ohittaa, kun jäljitetään teoksen temaattista ydintä tai sanomaa. Esseeni johdantoajatus onkin, että tarkastelemalla runojen ja suorasanaisten kerronnan suhdetta *Maa on syntinen laulussa* teoksen uskonnollisfilosofinen siemenkoti voidaan kovertaa esiin.

Tietenkään tämä ei tarkoita, että Mukan seksuaalimystiikka olisi jäännöksettä selitettävissä tai analysoitavissa. Sisällön ja muodon erottamattomuus *Maa on syntinen laulussa* johtuukin siitä, että kerronnan alitajunnasta välähdyksinä nousevat runot antavat Siskonrannan kyläyhteisölle sen mystisen auran. Kuten ihmiset elävät heitä yhdistävästä maasta, siten Mukan balladi elää teemoja ja motiiveja tiivistävistä runoista.

Maa on syntinen laulu on balladi pakanallisen, eläimellisen ja verentuoksuisen maaepäjumalan sekä kristillisen siveysmoraalin

välisestä ristiriidasta. Tämä ristiriita ilmenee sekä Martan psykologisessa kehityksessä että kyläyhteisön arkikäytännöissä. Oikeastaan Marttaa voisi pitää sekä yksilönä, joka kuulee maan syntisen laulun selvemmin ja eri tavalla kuin kirjan muut henkilöt, että myyttisenä arkkityyppinä, jossa henki ja liha, kirkas taivas ja roudanruskea maa kamppailevat.

Siskonrannan kyläyhteisöä ympäröivä luonto ja ihmisten eläimelliset vietit ovat säälimättömiä sokeita voimia, jotka ajavat ihmisiä kuolemaan vailla toivoa pelastuksesta, Kristuksen karitsaksi pääsemisestä. Kylään luultavasti 1800-luvun puolivälin tienoilla saapunut lestadiolainen usko ei ole onnistunut kesyttämään alkukantaista viettienenergiaa, maan syntistä laulua. Seksuaali- ja kuolemanvieteistä – freudilaisista Eroksesta ja Thanatoksesta – kasvaa rehottava metsä, jonka läpi hurmahenkinen kristillisyyssynnintuntoineen ylittää raivata tietä pois ihmisen eläimellisyydestä.

Kristillinen sivilisoinispyrkimys ei kuitenkaan onnistu. Yhdessä runoista maa laulaa kylään saapuvista saarnamiehistä ulkopuolelta tunkeutuvana uhkana, joka yrittää pakkosyöttää pelastusoppia syntisille penikoille: ”Ja saarnaajat saapuvat / kutsutta kyliin kuin korpit / tuomaan tuomion sanaa.” Maan laulu osoittautuu voimakkaammaksi kuin evankeliumi. Viimeisessä runossa maa kutsuu vaeltajiaan mullan alle, mutta jättää lisäämättä, että tämä maa ei ole odotushuone matkalla taivaaseen, vaan Siskonrannan ihmisten alkua ja loppu.

Seksuaalimystiikkaa voi pitää *Maa on syntisen laulun* keskeisenä käyttövoimana, koska ihmisten toiminta aina poroerottelusta ja lehmän poittamisesta aamukahvin juomiseen on eroottisesti lautaunutta. Lähes kaikki ihmiset tuntevat eroottista vetoa johonkin toiseen, mikä sinänsä ei olisi kovin ihmeellistä, ellei Mukka kuvaisi heidän halujaan niin ”kieroutuneiksi”: Äijä haistelee pojan tyttärensä alusvaatteita, hurmioitunut Niesaroan Selma lähentelee nuorta Hannesta. Mukan kuvauksesta mystistä tekee se, että eläimellisen parittelun ja raatelun taustalla on maaepäjumala, lyyristen jaksojen minä, joka tuntuu tietävän ihmisten haluista enemmän kuin he itse.

Ihmisten ja eläinten biologisesti samankaltaisten toimintojen rinnastaminen on teoksen keskeisiä motiiveja. Raskautensa aikana Marttaa vertaa itseään tiinenä olevaan lehmään. Samalla kun Ouatokoudan Aulis puukottaa veljensä Villen, poroaitojen tienoilla porokoirat raatelevat yhden kylän nartuista kuoliaaksi.

Nämä rinnastukset voisi kuitata naturalismina toteamalla, että kaunistelematta kuvattu ihminen muistuttaa monilta osin eläintä ja että ihmisen erot-taminen luonnosta on korkeakulttuurien syvää it-

*Mukka kuvaa
seksuaalisuutta muinaisena
epäjumalana, jota ihmiset
tiedostamattomasti palvovat.*

sepetosta. *Maa on syntinen laulu* on kuitenkin paljon enemmän kuin naturalistinen kuvaus ihmisten seksuaalisesta laumakäyttäytymisestä. Ihmisten ja eläinten erottamattomuus on olennainen osa Mukan pakanallista seksuaalimystiikkaa. Koska Siskonrannan ihmiset ovat peräisin syntisestä maasta, he eivät voi paeta eläimellisyyttään kristilliseen ihannekuvaan luomakunnan kruunusta, joka hallitsee maata omien tarkoitustensa mukaan. Sen sijaan maa hallitsee heitä laululla, joka kaikuu lompolon sumusta ja viettelee Martan.

Tässä mielessä runot rikkovat proosakerronnan naturalismin ja tuovat mukaan sitä syvemmän, myyttis-symbolisen tason. Proosan ja lyriikan jännite on samalla naturalismin ja mystiikan välinen temaattinen jännite. Lajityyppien vaihtelu romaanin sisällä on temaattista liikettä Mukan uskonnollisessa metafysiikassa. Runon ja proosan limittyminen on kahden eri kosmologian dialektiikkaa.

Teoksen lyyristen osuuksien minä on yhtä aikaa anonyymi ja yhteisön kaikkia nimiä harteillaan kantava maaepäjumala. Runojen näkökulmat vaihtelevat: välillä puhujana tuntuu olevan Martta itse, välillä lappalainen, joskus taas joku Siskonrannan miehistä. Tämä moniäänisyys an-

taa olettaa, että maan laulussa on kyse yliyksilöllisestä myyttisestä voimasta. Runojen moniäänisyys luo uskonnollis-metafyyssisen taustan proosan tapahtumille. Pakanallinen kosmos on tehty monista ristiriitaisista äänistä ja voimista, jotka pikemminkin hajottavat yhteisöä kuin luovat siitä yhteisen seurakunnan.

Voisikin sanoa, että lyyriset jaksot suhtautuvat suorasanaiseen tapahtumien kuvailuun samalla tavalla kuin kansanperinteen syntyrunot luonnon peruselementteihin. Runot yhdistävät proosan tapahtumat ikiaikaiseen maahan ja alkuperään. Ne muodostavat ihmisten myyttisen alitajunnan, jonka Mukka valjastaa kristinuskon vastavoimaksi. Toisessa runossa maa laulaa siitä, kuinka kauan sitten järven aalloilla liikkunut laulu antoi itsensä maan omaksi:

kerran laulajan sydän on täyttynyt kivusta
kauniin lempeän laulun on laulaja laulanut kerran
kauan sitten on sumussa itkien liikkunut laulu
ja väristen tuskaa ja ikävää
maa on ottanut sen

Mukka kuvaa ihmisen seksuaalisuutta muinaisena epäjumalana, jota Siskonrannan ihmiset edelleen tiedostamattomasti palvovat. Räikein esimerkki luonnon alkuvoiman ja hurskaan kristinuskon vastakkainasettelusta on Poudan seurat. Syntisten penikoiden ankarana nuhteluna alkava saarna saa ihmiset paitsi hurmostilaan ja puhumaan kielillä myös kourimaan toisiaan estottomasti, vapaana kaikesta häveliäisyydestä. Lopulta saarnaajakin lopettaa kadotuksen ja pelastuksen mielikuvien maalailun ja pyytää Poudan Elinaa peräkammariin kahdenkeskiseen rukoukseen – yhdyntään. Saarnaajaa tulee Kristuksen ruumiiksi ja vereksi moninkertaisessa kristinuskon dogmien ja käsitysten rienauksessa, kun hän antaa Elinan maistaa lihaansa ja hikeään. Seuroista tulee orgiat, Kristuksesta Dionysos.

Maa on syntisen laulun henkilöistä monet jäävät etäisiksi. He ovat ikään kuin itseensä ja päähänpintymiinsä kápertyineitä, ei ainostaan keskenään, vaan myös sivusta seuraavalle lukijalle.

Toisenlainen luenta voisi tosin löytää Mukan luomista henkilöistä paljonkin samastumispisteitä, onhan hänen ihmiskuvauksensa karun täsmällistä ja konstailematonta. Mutta kun ajatellaan runojen ja suorasanaisen kerronnan suhdetta, etäisyyden ja tavoittamattomuuden tunne tulee ehkä ymmärrettäväksi.

Siskonrannan ihmiset tuntuvat olevan jonkin suuremman voiman armoilla, ilman että kukaan osaisi kutsua tätä voimaa nimeltä. Koko yhteisön

*”Olen maa.
Olen maa johon tahdot.”*

kohtalona on tasapainoilu kahden erilaisen psykologisen, uskonnollisen ja kulttuurisen arvostustavan välillä: toisaalta henkilöiden on kuunneltava maan laulua ja toimittava sen mukaan, toisaalta saarnaajaan mukana kylään tulevat kristinuskon vaatimukset. Molemmat ovat jollakin tapaa vihamielisiä Siskonrannan ihmisiä kohtaan.

Lyyristen jaksujen keskeiset motiivit – naisen tanssi, vaarojen takaa nousevat joutsenet, pois soutava laulaja – luovat vaikutelman toiseudesta ja vieraudesta. Vaikka maan syntinen laulu johdattelee Siskonrannan ihmisiä, se on heille kaukaista – tai sitten äärimmäisen läheistä: tiedostamatonta. Neljännessä runossa naisen elämää verrataan vaarojen takaa laskeutuvan joutsenen lauluun. Jos tämä nainen on Martta arkkityyppisessä roolissaan, laskeutuva joutsen lunkuttaa maan laulua, joka vain hetkittäin kuuluu kylään asti. Kuten saarnamiehet ja Martan rakastettu Oula Nahkamaa, myös maan laulu tulee Siskonrantaan ulkopuolelta, metsien takaa.

Monien runojen minäpuhujaa voikin pitää Oula Nahkamaana, mikä ei silti tarkoita anonyymien maan vaikenemista. Oulan henkilöhahmo jää yhtä arvoitukselliseksi kuin runot. Molemmat ovat omiaan luomaan vaikutelmaa Siskonrannasta virrassa ajelehtivana lastuna, jonka olemassaolo riippuu ulkoisista voimista, kivistä ja suvannoista, vaikei se sitä tiedostakaan. Maa laulaa naisen tanssimaan ja sulauttamaan ruu-

miinsa rannan kasveihin, mutta katselee ja kuuntelee rakastettuaan vain etäältä. Useassa runossa toistuu kuva pois soutavasta laulujen laulajasta, joka jättää naisensa rannalle tanssimaan kuten Oula jättää Martan, kun Isä-Juhani ajaa tyttärensä sulhasen kuolemaan hyiseen veteen.

Viimeisessä runossa maan laulu on ikään kuin vaikenemaisillaan ja luovuttamaisillaan. Vaikka runojen minä ei ole pelkästään Oula Nahkamaa, tämän kuolema on muuttanut laulun äänensävyä. Martta on synnyttänyt Oulan lapsen ja nöyrtynyt hyväksymään maan opetuksen. ”Anna ihmisen ymmärtää kiimainen tuska maan / -- / minä tunnustan – olen ihminen / ihminen / rietas rakkaasi Jumala.” Ehkä Martta hyväksyy asemansa yksinhuoltajaäitinä, jota kylän juoruämmät halveeraavat kuin Liinunkorven Ainoa konsanaan.

Viimeinen runo päättyy kuitenkin maan syntisen

vetovoiman kutsuun. ”Olen maa. / Olen maa johon tahdot.” Maa tietää Martan tahtovan kuolla Oulansa viereen viedäkseen loppuun kristinuskon lupauksen pakanallisen kiellon. Hän haluaa vielä liittyä Oulan ruumiiseen, minkä takia Eros ja Thanatos tulevat erottamattomiksi: rakkaus ja kuolema – kirjallisuuden metafysisistä voimista kestävimmat – tulevat yhdeksi maan syntisessä laulussa.

Myyttisenä pohjavirtana tämä laulajan laulu on ollut läsnä läpi koko balladin. Vain sen symboliikan kautta Siskonrannasta on voinut tulla Mukan seksuaalimystiikan näyttämö. Vain runojen laulun kautta proosa on voinut kuvata ihmisten kamppailua maan ja taivaan välillä, pakanallisen seksuaalisuuden ja kristillisen siveysmoraalin välillä. Proosan ja runon ainutkertainen liitto ja limittyminen ovat saaneet aikaan seksuaalisuutta, uskontoa ja myyttiä koskevan draaman, jonka vertaista kirjallisuudestamme yhä saa etsiä. P